משנה · אחרונים · עיקר תוספות יום טוב · סדר זרעים

עיקר תוספות יום טוב על משנה ברכות

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עיקר תוספות יום טוב על משנה ברכות

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עיקר-תוספות-יום-טוב-על-משנה-ברכות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 4
משנה ד 5
משנה ה 5
פרק ב 5
משנה ב 5
משנה ג 6
משנה ה 6
משנה ו 6
משנה ח 6
פרק ג 7
משנה א 7
משנה ב 7
משנה ג 7
משנה ד 7
משנה ה 7
משנה ו 8
פרק ד 8
משנה א 8
משנה ב 8
משנה ג 8
משנה ה 9
משנה ו 9
משנה ז 9
פרק ה 9
משנה א 9
משנה ב 9
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ה 10
פרק ו 10
משנה א 10
משנה ב 11
משנה ג 11
משנה ו 11
משנה ז 11
משנה ח 11
פרק ז 12
משנה א 12
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 13
פרק ח 13
משנה א 13
משנה ב 13
משנה ג 13
משנה ד 14
משנה ה 14
משנה ו 14
משנה ז 14
משנה ח 14
פרק ט 14
משנה א 14
משנה ב 15
משנה ג 15
משנה ד 15
משנה ה 15

פרק א

משנה א

א **מֵאֵימָתַי כו'**. תַּנָּא אַקְרָא קְאֵי דִּכְתִיב (דְּבָרִים ו) בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ, מִשָּׁם לְמַד שֶׁחוֹבָה עַל אָדָם לִקְרוֹת שְׁמַע בָּעֶרֶב וּבַבֹּקֶר. וְשָׁאַל עַכְשָׁיו מֵאֵימָתַי זְמַנּוֹ. וּמִדִּכְתִיב בְּשָׁכְבְּךָ בְּרֵישָׁא, הִקְדִּים שֶׁל עַרְבִית. גְּמָרָא:

ב דְּהַקְּרָא וְאַחַר יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים מוֹקְמִינַן לֵיהּ בִּתְרוּמָה בִּיבָמוֹת דַּף ע"ד. וְהָכִי מַשְׁמַע קְרָא, עַד שֶׁיִּטְהַר הָרָקִיעַ מִן הָאוֹר וְהֵינוּ כְּשֶׁיֵּצְאוּ כוֹכָבִים. הָר"מ:

ג **בִּתְרוּמָתָן**. כְּלוֹמַר שֶׁמּוּכָנֶת לִפָּנֵיהֶם וּכְלוּם חָסֵר כִּי אִם לֶאֱכֹל. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ד מִשְׁמָרוֹת עֲבוֹדָה שֶׁל מַלְאָכִים, וְשִׁיר שֶׁלָּהֶם נֶחְלָק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, רִאשׁוֹנָה לְכַת אַחַת וְכוּ'. רַשִׁ"י:

ה **עַמּוּד הַשַּׁחַר**. יֵשׁ רְגִילִין לְפוֹתְרוֹ כּוֹכַב הַשַּׁחַר. וְכֵן כָּתַב הָרְדַ"ק בְּמִזְמוֹר אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר שֶׁיֵּשׁ מְפָרְשִׁים אַיֶּלֶת שֵׁם לְכוֹכַב הַשַּׁחַר. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ו כְּלוֹמַר בְּפֵרוּשׁ בְּשָׁכְבְּךָ כְּתִיב סְבִירָא לְהוּ דְּפֵרוּשׁוֹ כָּל הַלַּיְלָה, וּדְלֹא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָא דְקָאָמְרִי כוּ' שֶׁהֵם עָשׂוּ סְיָג וּבְהָא פְּלִיגִי עָלַי, וְאִם כֵּן בַּסְּיָג אֵין הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל כוּ', וְלֹא כָתְבוּ הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל אֶלָּא עַל עִקַּר דִּין תּוֹרָה. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ז וְאַף עַל גַּב דְּפַשְׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּכָל עוֹלָה כְּתִיב וְלֹא דַּוְקָא בְּעוֹלַת תָּמִיד. וּבְרֵישׁ פֶּרֶק ו' דְּפִסְחִים מוּכָח דְּכָל אֵמוּרֵי קָדְשִׁים דִּינָן כָּל הַלַּיְלָה, אֶלָּא נָקְטֵי מִלְּתָא פְּסִיקָא. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ח שֶׁכֵּן רְגִילוּת הַמִּשְׁנָיוֹת לִשְׁנוֹת בְּקִצּוּר מַה שֶׁכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ בַּתּוֹרָה:

משנה ב

ט **וְגוֹמְרָהּ כו'**. כְּדֵי שֶׁיִּסְמוֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, שֶׁזָּכַר הָר"ב בְּמִשְׁנָה ה' פֶּרֶק ג':

י **הָנֵץ הַחַמָּה**. הוּא מִלְּשׁוֹן הַכָּתוּב הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים (שִׁיר הַשִּׁירִים ו), כְּלוֹמַר עַד שֶׁעָה שֶׁהַחַמָּה מַתְחֶלֶת לִזְרֹחַ בָּרָאשֵׁי הֶהָרִים. הָר"י:

יא וְאַף עַל גַּב דְּבִפְרָקִים י"ד וְי"ח דְּשַׁבָּת פָּסְקוּ דִּלֹא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן [דְּאָמַר כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְלָכִים הֵן]. הָכָא שָׁאנֵי, דְּהוֹאִיל וַעֲדַיִן זְמַן קִימָה לְמִקְצָת, יוֹצֵא בְּדִיעֲבַד. הָר"י:

משנה ג

יב **שֶׁבְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין**. בֵּית הִלֵּל מְבִיאִין רְאָיָה מִפָּסוּק וּבְלֶכְתְּךָ בַדָּרֶךְ, כְּלוֹמַר כְּפִי שֶׁיְּזַדַּמֵּן לָאָדָם, שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לֹא בִּשְׁכִיבָה וְלֹא בְּקִימָה. וּבֵית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שֶׁלֹּא בָא וּבְלֶכְתְּךָ בַדָּרֶךְ אֶלָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁכָּל הָעוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע, כְּלוֹמַר שֶׁכָּל זְמַן שֶׁתִּהְיֶה מְהַלֵּךְ

בַּדֶּרֶךְ וְאֵינְךָ עוֹסֵק בְּמִצְוָה אַתָּה חַיָּב בִּקְרִיאַת שְׁמַע, אֲבָל כְּשֶׁתַּעֲסֹק בְּמִצְוָה כו'. וּלְכָךְ אָמְרֵי בֵּית הִלֵּל דְּאִם כֵּן הוּא מְבֹאָר שֶׁבְּלֶכְתּוֹ בַּדֶּרֶךְ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ד

יג **בַּשַּׁחַר**. הָכָא דְּמֵירֵי בִּבְרָכוֹת דְּלֹא כְּתִיבֵי בַּקְרָא, נִיחָא לֵיהּ לְמַנְקָט בְּרִישָׁא דְּשַׁחַר, כִּדְאִשְׁכְּחָן בְּתָמִיד דְּנָקִיט בֹּקֶר תְּחִלָּה, אֲבָל בְּרֵישׁ פְּרָקִין דְּמֵירֵי בִּקְרִיאַת שְׁמַע דְּקָאֵי אַקְרָא נָקִיט בְּרִישָׁא דְּעַרְבִית. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יד **וּשְׁתַּיִם לְאַחֲרֶיהָ**. שֶׁבַע בְּרָכוֹת הַלָּלוּ עַל שֵׁם שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ (תְּהִלִּים קיט). רַשִּׁ"י בְּשֵׁם הַיְרוּשַׁלְמִי. וְיִרְאוּ עֵינֵינוּ לֹא חָשִׁיב, דְּתַקָּנָה אַחֶרֶת הִיא. תּוֹסְפוֹת:

טו לְפֵרוּשׁוֹ הָכִי פֵּרוּשׁוֹ. לְהַאֲרִיךְ, לְפָתֵחַ. אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַצֵּר, שֶׁלֹּא לְפָתֵחַ. לְקַצֵּר, שֶׁלֹּא לְפָתֵחַ. אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַאֲרִיךְ, לְפָתֵחַ. וְהָדָר תָּנֵי לַחְתֵּם. וְהַכֶּסֶף מִשְׁנֶה בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם מְפָרֵשׁ, לְהַאֲרִיךְ, לְהַתְחִיל וְלַחְתֵּם כו'. לְקַצֵּר, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא לְהַתְחִיל בְּבָרוּךְ אוֹ שֶׁלֹּא לַחְתֵּם כו':

משנה ה

טז צָרִיךְ לוֹמַר דְּלִרְבוּתָא קָאָמַר וְלֹא זָכִיתִי כו', כְּלוֹמַר אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה חָכָם מֻפְלָג וְרָאוּי לִנְשִׂיאוּת מִצַּד חָכְמָתוֹ שֶׁהֲרֵי זָכָה לְנֵס, אֲפִלּוּ הָכִי לֹא זָכִיתִי כו':

יז כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא, בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּתְמַנָּה לֹא הָיְתָה הֲלָכָה שֶׁהָיְתָה תְּלוּיָה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּהָ:

יח **שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעַן תִּזְכֹּר**. וּמִפְּנֵי שֶׁפָּרָשַׁת צִיצִית שְׁגוּרָה בְּפִי כֹּל מִפְּנֵי קְרִיאָתָהּ בַּיּוֹם בַּעֲבוּר מִצְוַת צִיצִית שֶׁבָּהּ, הִלְכָךְ הִנְהִיגוּ לִקְרוֹתָהּ בַּלַּיְלָה לָצֵאת בָּהּ הַזְכָּרַת יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

פרק ב

משנה ב

א וְהוֹאִיל וּבַקְּרָא לֹא כְּתִיב וְיָצִיב, נִרְאֶה דְּבֵין אֱמֶת לְוַיַּצִּיב רַשַּׁאי לְהַפְסִיק, וְכֵן כָּתוּב בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן ס"ו. וְהַתַּנָּא דְּנָקַט וְיַצִּיב, אַשְׁגְּרַת לָשׁוֹן וּלְסִימָן בְּעָלְמָא נָקִיט. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ב **לָמָּה קָדְמָה שְׁמַע**. וְאִם תֹּאמַר תֵּיפּוֹק לֵיהּ דְּקָדְמָה בַּתּוֹרָה. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָכִי קָאָמַר לָמָּה קָדְמָה אַף לְפָרָשַׁת צִיצִית דְּקָדְמָה לְכֻלָּן, אֶלָּא אָמְרִינַן אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, אִם כֵּן הָיָה לָנוּ לְהַקְדִּים וְהָיָה שֶׁהִיא מְדֻבֶּרֶת בְּלָשׁוֹן רַבִּים. תּוֹסְפוֹת. וּמִדְּמִשְׁנֵי מִשּׁוּם שֶׁיְּקַבֵּל עֹל כו', פֵּרֵיךְ לֵיהּ דְּאִם כֵּן תַּקְדִּים וַיֹּאמֶר, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גַּם כֵּן מֵעֵין קַבָּלַת עֹל כו' דִּכְתִיב אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְלִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים:

משנה ג

ג כְּלוֹמַר כֵּיוָן דְּבִלְשׁוֹן שְׁמִיעָה הוֹצִיא הַכָּתוּב, שְׁמַע מִנָּה שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיַּשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו, וּכְאִלּוּ כְּתִיב הַשְׁמַע:

ד **וְלֹא דִקְדֵּק**. וְלִמַּדְתֶּם, שֶׁיִּהְיֶה לִמּוּדְךָ תָּם, לִתֵּן רֶוַח בֵּין הַדְּבֵקִים. גְּמָרָא:

ה וּלְעוֹלָם בְּכָל הָאוֹתִיּוֹת יֵשׁ לְדַקְדֵּק:

ו וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לֹא קָפִיד אֶלָּא לְכַתְּחִלָּה:

ז מְשׁוּם שֶׁצָּרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּין לְעוֹלָם וְעֶד לְוָאֲהַבְתָּ. אִם כֵּן זֶהוּ הֶפְסֵק הָרִאשׁוֹן שֶׁצָּרִיךְ לַחֲזֹר לוֹ. וּמַאַחַר שֶׁבְּרוּר לוֹ שֶׁכְּבָר קָרָא פָּרָשָׁה אַחַת מִקְּרִיאַת שְׁמַע, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא קָרָא עַד לְעוֹלָם וָעֶד, וּלְכָךְ אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַתְחִיל מִתְּחִלַּת שְׁמַע. בֵּית יוֹסֵף:

ח וְגַם אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם קָרָא כְּלוּם מֵהַפָּרָק, אֲבָל מַה שֶּׁבָּרִי לוֹ שֶׁקָּרָא אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא עוֹד:

ט הָכִי אִיתָא בַּגְּמָרָא, אֲבָל בֵּין וּקְשַׁרְתָּם לְוּקְשַׁרְתֶּם אֵין לִטְעוֹת דְּקַמָּא קָמֵץ וְטַעֲמוֹ מַאֲרִיךְ, וְתִנְיָן פָּתוּחַ וְטַעֲמוֹ אַזְלָא:

משנה ה

י **בַּלַּיְלָה**. מִדְּלֹא תָּנֵי מִלַּיְלָה כּוּ', יֵשׁ לוֹמַר דְּדַוְקָא בַּלֵּילוֹת פָּטוּר, אֲבָל בַּיּוֹם חַיָּב, דְּמַסְיְחַ דַּעְתּוֹ, אַף יֵשׁ לוֹמַר דִּלְכָךְ נָקִיט בַּלַּיְלָה, לְפִי שֶׁמִּן הַסְּתָם בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן הוּא בּוֹעֵל, וְאִי לֹא, פָּטוּר עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת:

יא וְהָרַמְבַּ"ם פֵּרֵשׁ מְשׁוּם מְצוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. וּבְאַלְמָנָה אֵין טִרְדָּא עִם הַמְּצְוָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְתוּלָה אִיתְנְהוּ טְרָדוֹת בִּתְרֵי גַּוְנֵי כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַ"ב:

יב לְשׁוֹן הֶעָרוּךְ, לִבּוֹ קָרוֹב לְהֹ, כְּמוֹ כָּל לְשׁוֹן גַּסּוּת שֶׁבַּתַּלְמוּד. וְלַפֵּרוּשׁ הָאֶחָד כְּשֶׁלִּבּוֹ קָרוֹב לָהּ יִמְחֹל לָהּ אַף אִם לֹא יִמְצָאֶנָּה בְּתוּלָה כּוּ', וְלַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי כְּשֶׁהוּא קָרוֹב לָהּ יִשְׂהֶה בִּבְעִילָתוֹ וְלֹא יְבוֹשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּרוּת שָׂפָכָה. וְהָעִקָּר בְּעֵינֵי שֶׁהוּא לְשׁוֹן גַּסּוּת הָרוּחַ. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יג **מַעֲשֶׂה כּוּ'**. לְאוֹ מַעֲשֶׂה לִסְתֹּר הוּא, דְּקָא מַשְׁמַע לָן אִם אָדָם גָּדוֹל הוּא וּבָטוּחַ בְּעַצְמוֹ שֶׁיּוּכַל לְהִתְכַּוֵּן וְהוּא רָאוּי לִטֹּל כּוּ', הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. תּוֹסְפוֹת:

משנה ו

יד **רָחַץ**. בְּמַיִם חַמִּים. הָרַמְבַּ"ם. וְזֶה אָסוּר אֲפִלּוּ בְּמִקְצַת גּוּפוֹ:

טו מִמִּלַּת צִנַּת שֶׁלֶג (מִשְׁלֵי כה). וְנֶחְלַף בְּסָמֶ"ךְ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מִמּוֹצָא אֶחָד מֵהַשִּׁנַּיִם:

משנה ח

טז **הַשֵּׁם**. שֵׁם טוֹב שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת:

פרק ג

משנה א

א **מִקְרִיאַת שְׁמַע כּוּ'**. וְהוּא הַדִּין דְּפָטוּר מִכָּל שְׁאָר הַמִּצְוֹת, אֶלָּא דְּתָנָא אֵלּוּ שֶׁהֵן חֲמוּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, וְכִדְאָמְרִינַן בַּגְּמָרָא, הָרוֹצֶה לְקַבֵּל עֹל כּוּ', מֵנִיחַ תְּפִלִּין וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וּמִתְפַּלֵּל. הָרַ"י:

ב וְאֵין לוֹמַר דְּאַכְּתֵי גּוֹמֵל חֶסֶד הוּא דְּיֵשׁ לוֹ גַּם כֵּן דִּין הָעוֹסֵק בְּמִצְוָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טִרְדָּא דְּפָטוּר. דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין תַּנְחוּמִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵסֶק לְנַחֵם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַלְוָיָה שֶׁאֵין לוֹ עֵסֶק רַק שֶׁהוֹלֵךְ וְלֹא מִקְרֵי טִרְדָּא. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ב

ג וּבַגְּמָרָא, אֲפִלּוּ פָּסוּק אֶחָד, וְטַעֲמָא דְּפָסוּק רִאשׁוֹן מִקְרֵי פֶּרֶק כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפֶרֶק ב' מִשְׁנָה ג' לְעֵיל:

ד **לֹא יַתְחִילוּ**. דְּתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים מִדְּאוֹרַיְתָא, דִּבְכְלַל גּוֹמֵל חֶסֶד הוּא שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה, כִּדְאָמְרִינַן וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ (שְׁמוֹת יח) זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְהָעוֹסֵק כּוּ'. הָרַ"י:

משנה ג

ה **וַעֲבָדִים**. בַּגְּמָרָא חֲגִיגָה דַּף ד' גָּמְרִינַן לָהּ לָהּ, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י דִּבְאִשָּׁה כְּתִיב וְכָתַב לָהּ, וּבְשִׁפְחָה כְּתִיב אוֹ חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ:

ו וְטַעֲמָא, דִּתְפִלִּין אִתַּקְּשׁוּ בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה לְתַלְמוּד תּוֹרָה דִּכְתִיב וְשִׁנַּנְתָּם וּקְשַׁרְתָּם, וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה וְהָיוּ לְטוֹטָפוֹת וְלִמַּדְתֶּם. וְאִלּוּ לִמְזוּזָה הִפְסִיק בֵּינֵיהֶם בַּשְּׁנִיָּה בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. קִדּוּשִׁין דַּף ל"ד:

ז דִּכְתִיב לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם, גַּבְרֵי בָּעֵי חַיֵּי נָשֵׁי לֹא בָּעֵי חַיֵּי. גְּמָרָא שָׁם:

משנה ד

ח **מְבָרֵךְ**. כְּלוֹמַר מְהַרְהֵר לְאַחֲרָיו. הָרַ"י:

ט **מְבָרֵךְ וְכוּ'**. רְצוֹנוֹ לוֹמַר בַּפֶּה. וּפָלֵיג בְּתַרְתֵּי. הָרַ"י:

משנה ה

י כְּלוֹמַר פְּתִיחָתָהּ וַחֲתִימָתָהּ בִּלְבָד. וְהַשְׁתָּא שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר. קְרִיאַת שְׁמַע דְּמִדְאוֹרַיְתָא יְהַרְהֵר וַאֲפִלּוּ לֹא הִתְחִיל, וְאֵין לוֹ לְקַצֵּר רַק יְהַרְהֵר. וּתְפִלָּה מִדְּרַבָּנָן לֹא יַתְחִיל, וְאִם הִתְחִיל יְקַצֵּר, דְּהֵם שֶׁתִּקְּנוּ תְּפִלָּה אָמְרוּ שֶׁיְּקַצֵּר. וּבִרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע דְּמִדְּרַבָּנָן וְאֵינָן רַחֲמֵי כִּתְפִלָּה, מַשְׁמַע שֶׁאַף אִם הִתְחִיל יַפְסִיק. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ו

יא **שְׁכָבַת זֶרַע**. שֶׁעַל יְדֵי שֶׁתִּטְמָא לֹא יִהְיוּ נִשְׁמָעוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וְתִתְקַיֵּם שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְצוּיִם כוּ':

יב **וְהַמְשַׁמֶּשֶׁת**. טְמֵאָה אַף בְּלֹא פְּלִיטָה, הָרַמְבַּ"ם מִטַּעַם דִּלְעֵיל. וְעוֹד דְּכָל דְּתָקוּן כְּעֵין דְּאוֹרְיְתָא תָּקוּן כוּ'. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יג **וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר**. לְדִבְרָיו דְּתַנָּא קַמָּא קָאָמַר דִּלְדִידֵיהּ לֹא נִתְקְנָה תַּקָּנַת עֶזְרָא לֹא לְקְרִיאַת שְׁמַע וְלֹא לְבִרְכוֹתֶיהָ כְּדִלְעֵיל בְּמִשְׁנָה ד'. אִי נַמִי בְּתַלְמוּד תּוֹרָה מַיְירִי דְּמוֹדֶה בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁאֵין לוֹ לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו מִפְּנֵי שֶׁמִּתּוֹךְ הַדִּבּוּר יַעֲמִיק בָּהֶם. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

פרק ד

משנה א

א **הַמַּנְחָה**. הָרַמְבַּ"ן בְּפָרָשַׁת בֹּא כָּתַב שֶׁמִּנְחָה מִלְּשׁוֹן מְנוּחַת הַשֶּׁמֶשׁ וְהִשְׁקֵט אוֹרוֹ הַגָּדוֹל כְּדִמְתַרְגְּמִינַן לְמַנַּח יוֹמָא, וְהֵן מִנְחָה גְּדוֹלָה וּמִנְחָה קְטַנָּה שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים:

ב **עַד הָעֶרֶב**. שֶׁכֵּן תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם קָרֵב וְהוֹלֵךְ עַד הָעֶרֶב. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר שֶׁקָּרֵב וְהוֹלֵךְ עַד פְּלַג הַמִּנְחָה:

ג **כָּל הַיּוֹם**. דִּתְחִלָּתָהּ מִיָּד אַחַר תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִנְחָה דִּתְחִלָּתָהּ לְאַחַר שֵׁשׁ וּמֶחֱצָה כְּדַאִיתָא רֵישׁ פֶּרֶק ה' דִּפְסָחִים. וּמִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן דְּמִנְחָה תָּדִיר הִקְדִּימָהּ מַתְנִיתִין:

ד **שֶׁבַע שָׁעוֹת**. הַתּוֹסְפוֹת לֹא גָּרְסִי לַהּ וְהֵעִידוּ שֶׁהִיא רַק בְּרַיְתָא, וְרַבִּי לֹא שְׁנָאָהּ בְּמַתְנִיתִין דִּלֹּא סְבִירָא לֵיהּ כְּוָתֵיהּ, אֲבָל בְּשֶׁל שַׁחַר סְבִירָא לֵיהּ כְּוָתֵיהּ:

משנה ב

ה אֲבָל הַכּּשְׁלוֹן בְּדָבָר הֲלָכָה לֹא חָשִׁיב לֵיהּ רָעָה כֵּיוָן שֶׁחֲבֵרָיו רַבּוּ עָלָיו וְהֲרֵי הֲלָכָה כְּרַבִּים וְלֹא יָבֹא מִזֶּה שׁוּם כִּשָּׁלוֹן. אֲבָל רַשְׁ"י חָשִׁיב בְּתַרְתֵּי:

ו וְלֹא אָמְרִינַן מָה הָיָה אוֹמֵר, דְּהָיָה סִפּוּר לְמַה שֶּׁאָמַר רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה, וְאָז יִהְיֶה רְשׁוּת בְּיָדֵינוּ, אֲבָל אָמַר מַה הוּא אוֹמֵר, רְצוֹנוֹ לוֹמַר כְּשֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת מַה חַיָּב לוֹמַר. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ג

ז **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה**. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן תְּשַׁע עֶשְׂרֵה, בִּרְכַּת הַמִּינִים בְּיַבְנֶה תִּקְּנוּהָ לְאַחַר זְמָן בִּימֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְאֵלּוּ שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה הֵם שֶׁאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה תִּקְּנוּם:

ח כְּגוֹן אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת בָּרוּךְ אַתָּה ה' חוֹנֵן הַדַּעַת, סְלַח לָנוּ אָבִינוּ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלֹחַ, וְכֵן כֻּלָּם, חוּץ מִשֶּׁלֹּשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשֶׁלֹּשׁ אַחֲרוֹנוֹת שֶׁלֹּא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע בָּהֶם. הָרַמְבַּ"ם:

ט וּבְסוֹף פֶּרֶק דִּלְקַמָּן פֵּרֵשׁ סְדוּרָה בְּפִי בִּמְרוּצָה. וּבֶעָרוּךְ מְפָרֵשׁ מִלְּשׁוֹן נִבְלָתָם לְמַאֲכָל שֶׁתַּרְגּוּמוֹ [נִבְלְתָא] מְשַׁגְּרָא לְמֵיכָל:

משנה ה

י וְלֹא תֵימָא נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם לְחוּד, אֶלָּא כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם וּכְנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּכְנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי קָדָשִׁים:

יא אַגַּב רָהִיטָא לֹא דָק דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר וְהִתְפַּלְּלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ הָעִיר (מְלָכִים א ח), וְהַךְ קְרָא דְּדֶרֶךְ אַרְצָם קָאֵי לְהָעוֹמְדִים בְּחוּץ לָאָרֶץ. וּמֵיהוּ פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י בְּמַתְנִיתִין לְצַד יְרוּשָׁלַיִם מִשּׁוּם דְּתַנָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָאֵי. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ו

יב **הָיָה יוֹשֵׁב וְכוּ'**. וְלֹא תְּנַן יַחֲזִיר אֶת פָּנָיו. דַּאֲפִלּוּ לַעֲמֹד אֵינוֹ צָרִיךְ, אֶלָּא יוֹשֵׁב וּמִתְפַּלֵּל, דִּבְקְרוֹן אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד מִפְּנֵי שֶׁמִּתְנוֹעֵעַ לְכָאן וּלְכָאן, וְהַךְ טַעֲמָא שַׁיָּךְ נַמִּי בִּסְפִינָה. טוּר וּבֵית יוֹסֵף סִימָן צ"ד:

משנה ז

יג **בְּחָבֶר עִיר**. דִּסְבִירָא לֵיהּ דְּכֵיוָן שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא שָׁבַח, שֶׁאֵין בָּהּ תַּחֲנוּנִים כְּמוֹ בְּשִׁמְנָה עֶשְׂרֵה, וְגַם אֵין אָנוּ מִתְפַּלְּלִים אוֹתָהּ כְּנֶגֶד תַּחֲנוּנִים שֶׁל חֹל כְּמוֹ שֶׁמִּתְפַּלְּלִים תְּפִלַּת יוֹצֵר אוֹ תְּפִלַּת מִנְחָה, דַּי שֶׁהַצִּבּוּר בִּלְבָד יִתְפַּלְּלוּ אוֹתָהּ. הָר"י:

פרק ה

משנה א

א **וְכֻלָּם רֹאשׁ**. דֶּרֶךְ מָשָׁל הוּא, כְּלוֹמַר מִפְּנֵי שֶׁרֹּאשׁוֹ הוּא עִקַּר כָּל הָאֵבָרִים, וּכְשֶׁמַּכְבִּיד אוֹתוֹ עָלָיו כָּל הָאֵבָרִים נִכְנָעִים וְיוֹשֵׁב בְּהַכְנָעָה. הָר"י:

ב **שָׁעָה אַחַת**. אַף עַל פִּי שֶׁבְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת כְּשֶׁאוֹמֵר שָׁעָה אֵינוֹ רוֹצֶה לוֹמַר שָׁעָה דַּוְקָא אֶלָּא זְמַן מֻעָט. הָכָא אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא שָׁעָה מַמָּשׁ, וּמוּכָח מֵהַגְּמָרָא. הָר"י:

ג **לַמָּקוֹם**. שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתָם כֻּלָּהּ בְּרוֹמְמוּת הַמָּקוֹם בִּלְבָד, וְאֵין הַפֵּרוּשׁ שֶׁיְּכַוְּנוּ לְאֲמִירַת הַתְּפִלָּה, דְּמַאי קָאָמַר לַמָּקוֹם, לַתְּפִלָּה הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר. הָר"י:

ד **לֹא יַפְסִיק**. בְּדִבּוּר, דְּאִלּוּ הֲלִיכָה לֹא מָצִינוּ בְּשׁוּם מָקוֹם שֶׁנִּקְרָא הֶפְסֵק. הָר"י:

משנה ב

ה וּכְתִיב בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ כּוּ' אֵין חֵקֶר (יְשַׁעְיָה מ), וּכְתִיב מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה (תְּהִלִּים סה). גְּמָרָא רֵישׁ תַּעֲנִית:

י **בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים**. דְּתַנְיָא וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם (דְּבָרִים יא), אֵיזוֹהִי עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ תְּפִלָּה, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם. גְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דְּתַעֲנִית וּדְתִקְּנוּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים שֶׁתְּחִיַּת הַמֵּתִים חַיִּים לָעוֹלָם כָּךְ יְרִידַת גְּשָׁמִים חַיִּים לָעוֹלָם. הָרַ"י. וְהֵיכָנוּ דְּאָמְרִינַן בַּגְּמָרָא שֶׁשְּׁקוּלָה כִּתְחִיַּת הַמֵּתִים:

יא **בְּהוֹדָאָה**. פֵּרוּשׁ קֹדֶם שֶׁיַּחְתֹּם בִּרְכַּת מוֹדִים, וְטַעֲמוֹ מִפְּנֵי שֶׁמּוֹדֶה לַשֵּׁם שֶׁזְּכָה אוֹתוֹ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ג

יח וְזֶה לְשׁוֹן רַשִׁ"י, הָאוֹמֵר בְּתְפִלָּתוֹ. וְטַעֲמֵיהוּ דְּוָקָא בִּתְפִלָּה שֶׁכְּשֶׁאוֹמֵר בִּתְפִלָּה מַחֲלִיט אֶת הַדָּבָר וּלְהָכִי מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן דֶּרֶךְ דְּרַשׁ אוֹ פְּשַׁט כוּ'. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יט וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, שֶׁאִלּוּ הָיָה דֶּרֶךְ רַחֲמָנוּת לֹא צִוָּה לְשַׁחֵט חַיָּה אוֹ עוֹף כְּלָל, אֲבָל הִיא מִצְוָה מְקֻבֶּלֶת אֵין לָהּ טַעַם. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ד

כ **וְאִם הַבְטָחָתוֹ**. וְהַטַּעַם כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְבַּטֵּל נְשִׁיאַת כַּפַּיִם, אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם כֹּהֵן אַחֵר שֶׁיִּשָּׂא אֶת כַּפָּיו לֹא יִשָּׂא שְׁלִיחַ צִבּוּר אֶת יָדָיו וַאֲפִלּוּ אִם הַבְטָחָתוֹ. הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי. וְעַיֵּן שָׁם:

משנה ה

כא **שֶׁשִּׁלּוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ**. וְיָלְפִינַן לַהּ מִדִּכְתִיב (שְׁמוֹת יב) וְשָׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל, דְּוַדַּאי לֹא הָיוּ שׁוֹחֲטִין כָּל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. גְּמָרָא:

פרק ו

משנה א

א **כֵּיצַד מְבָרְכִין**. דִּסְבָרָא שֶׁמְּבָרְכִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מֵעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה. תּוֹסְפוֹת. וְהָרַ"י כָּתַב דְּקַאֵי אַדְּתָנַן בְּפֶרֶק קַמָּא לַחְתֹּם וְשֶׁלֹּא לַחְתֹּם, אֶלָּא שֶׁקֹּדֶם לָזֶה הֲצָרַךְ לִגְמֹר וּלְפָרֵשׁ כָּל דִּינֵי קְרִיאַת שְׁמַע [וּבִרְכוֹתֶיהָ וְהַתְּפִלָּה]:

ב **בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ**. וְהִנִּיחַ תְּחִלַּת כָּל בְּרָכָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר מִשְׁתַּתֵּף בְּכָל הַבְּרָכוֹת, רוֹצֶה לוֹמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָרַמְבַּ"ם:

ג דִּכְתִיב וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ (תְּהִלִּים קד), וְעוֹד אִי שָׁתֵי פּוּרְתָּא סָעִיד נַמִּי. וּבְפַת, דִּכְתִיב וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד. גְּמָרָא:

משנה ב

ד **יָצָא**. בַּגְּמָרָא אָמְרִינַן סְבִירָא לֵיהּ דְּעִקַּר אִילָן אַרְעָא הִיא, כְּלוֹמַר הַכֹּל הוּא מֵהָאָרֶץ. בֵּירוּשַׁלְמִי מְבֹאָר דְּדִבְרֵי הַכֹּל הִיא, דְּפֵרוֹת הָאִילָן בִּכְלַל פְּרִי הָאֲדָמָה וְאֵין פְּרִי הָאֲדָמָה בִּכְלַל פְּרִי הָעֵץ. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ה **לֹא יָצָא**. דְּסָלְקָא דַּעְתְּךָ אֲמַינָא הוֹאִיל וְאָמְרִינַן חִטָּה מִין אִילָן הוּא לְבָרֵךְ עָלֶיהָ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, קָא מַשְׁמַע לָן. גְּמָרָא:

משנה ג

ו וַאֲפִלּוּ גּוֹבַאי שֶׁלֹּא נִפְסַד טַעֲמוֹ, כֵּיוָן שֶׁמִּזִּיק לָעוֹלָם וְאוֹכֵל הַתְּבוּאָה אֵין מְבָרְכִין עָלָיו. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּלֹא קָאֵי אֶלָּא אַחֹמֶץ וְנוֹבְלוֹת לְבָד שֶׁהָיוּ טוֹבִים מִתְּחִלָּה וְנִפְסְדוּ, אֲבָל גּוֹבַאי כֵּיוָן שֶׁעוֹמֵד טַעֲמוֹ בּוֹ לֹא הָוֵי מִין קְלֶלָה. הָר"י:

משנה ו

ז וּלְרַשִׁ"י מְדַיֵּק לִישְׁנָא דְּוָהוּא, דְּאַדְּסָלִיק מִנַּיהּ קָאֵי שֶׁהוּא הַמְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן שֶׁלְּאַחַר הַמָּזוֹן. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ח בְּמִשְׁנָה ו' פֶּרֶק ב' דְּבֵיצָה כָּתְבוּ לְבוֹנָה עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים. וְזֶה עִקָּר, שֶׁהֲרֵי עַל הָאֵשׁ אֵין הֶבֶל תִּמְרָתָן עוֹלֶה יָפֶה לְפִי שֶׁמִּתְאַכְּלִין מִיָּד, אֶלָּא עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים מִתַּמְּרִין וְעוֹלִין. וּלְכָךְ נִקְרָא מֻגְמָר שֶׁתַּרְגּוּם גֶּחָלִים גּוּמְרִין. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ז

ט **מָלִיחַ בַּתְּחִלָּה**. נִרְאֶה לִי לְדַקְדֵּק מִמִּלַּת בַּתְּחִלָּה לַאֲפוּקֵי אִם אוֹכֵל הַטָּפֵל בִּתְחִלָּה שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי שֶׁיִּסְמֹךְ עַל הַבְּרָכָה שֶׁיְּבָרֵךְ עַל הַמָּלִיחַ שֶׁיֹּאכַל אַחַר כָּךְ, שֶׁאִם כֵּן נִמְצָא שֶׁנֶּהֱנָה מִן הַטָּפֵל כְּשֶׁלֹּא בֵּרַךְ עֲדַיִן. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב וְעַיֵּן שָׁם:

י **טָפֵלָה לוֹ**. וְאַף עַל גַּב דְּשׁ דְּפַת פּוֹטֵר אֶת הַפַּרְפֶּרֶת. אִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמְעִינַן דְּפָעֲמִים דְּפַת טָפֵל. תּוֹסָפוֹת:

יא דְּוָקָא בְּכִי הָא וְלֹא בְּעִנְיָן אַחֵר, וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ"ם. וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת וְאִם תֹּאמַר פֵּרוֹת הָוֵי עִקָּר וּמָלִיחַ טָפֵל וּלְבָרֵךְ עַל הַפֵּרוֹת וְלִפְטוֹר כֻּלָּהוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמַיְרֵי שֶׁלֹּא אָכַל הַפֵּרוֹת בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד. אִי נַמִי בְּשָׁעָה שֶׁאָכַל הַפֵּרוֹת לֹא הָיָה שָׁם עֲדַיִן מָלִיחַ וּפַת דְּלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיַּחֲלֹשׁ לִבּוֹ מֵחֲמַת מְתִיקוּת:

משנה ח

יב **בְּרָכָה אַחַת**. דְּסְבִירָא לֵיהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכֵּנוּת הִפְסִיק הָעִנְיָן. גְּמָרָא:

יג וְלֹא פֵּרֵשׁ הַחֲתִימָה בְּבִרְכַּת הַיַּיִן. מִשּׁוּם דְּסְבִירָא לֵיהּ כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת דְּבָכֶלָּן חוֹתְמִין עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

פרק ז

משנה א

א דִּכְתִיב (תְּהִלִּים לד) גַּדְּלוּ לַה' אִתִּי. אִי נַמִּי (דְּבָרִים לב) כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ. גְּמָרָא:

ב כְּלוֹמַר וּלְהָכִי מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי, וּמִשּׁוּם הָכִי חָזֵי לֵיהּ וְלֹא הָוֵי אֲכִילָה בַּעֲבֵרָה, דְּאִי בָּעֵי מַפְקִיר לְנָכְסֵיהּ וְחָזוּ לֵיהּ. גְּמָרָא:

ג וְאַף עַל גַּב דְּהַכָּתוּב צוֹוֵחַ (מְלָכִים ב יז) אֶת ה' הָיוּ יְרֵאִים וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עוֹבְדִים, בְּאֹרֶךְ הַיָּמִים לָמְדוּ תּוֹרָה וְקִבְּלוּהָ עַל פְּשׁוּטָהּ. הָרַמְבַּ"ם:

ד דְּמִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא דּוּמְיָא דְּהַיּוֹצֵא הַשָּׁדֶה. הָר"י:

ה וּכְתִיב גַּבֵּי לְוִיִּם מִכֹּל מַעַשְׂרוֹתֵיכֶם תָּרִימוּ תְּרוּמָה. כָּל צַד תְּרוּמָה שֶׁבּוֹ תָּרִימוּ. וְהָכָא אִידְּגָן וְחָלָה עָלָיו רְשׁוּת כֹּהֵן דִּכְתִיב גַּבֵּיהּ רֵאשִׁית דְּגָנְךָ. גְּמָרָא. וּבְעוֹדוֹ בַּשִּׁבֳּלִים דְּלֹא אִידְּגָן לֹא חָלָה עָלָיו רְשׁוּת כֹּהֵן וּפָטוּר הַלֵּוִי כְּדִלְעֵיל, וּמִשּׁוּם הָכִי הָכָא דְּחָל עָלָיו כְּבָר חִיּוּב תְּרוּמָה גְּדוֹלָה כְּשֶׁעֲדַיִן לֹא נִטְּלָה. אַף עַל גַּב דִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר נִטְּלָה קֹדֶם לֵיהּ לֹא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ. וּלְעֵיל דְּלֹא חָל חִיּוּבָא, כְּשֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר קֹדֶם לֵיהּ נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ אַף עַל גַּב דְּהַתְּרוּמָה גְּדוֹלָה לֹא נִטְּלָה. הָר"י:

ו **אֵין מְזַמְּנִין**. אֵיכָא מַרְבָּוָתָא דְּסָבְרֵי דְּדַוְקָא נָקִיט מְזַמְּנִים. דְּאִלּוּ בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין מְבָרֵךְ דְּהָא נֶהֱנָה. וְאֵיכָּא דְּסָבְרֵי דְּאַף בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין אֵין מְבָרֵךְ, מִשּׁוּם דִּכְתִיב וּבוֹצֵעַ בֵּרַךְ נֹאַץ ה':

משנה ב

ז **נָשִׁים**. וַאֲפִלּוּ עִם בַּעֲלֵיהֶן לֹא, מִשּׁוּם דְּאֵין חֶבְרָתָן נָאָה. הָר"י בְּשֵׁם רַשִׁ"י:

ח **וַעֲבָדִים**. בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא, דַּעֲבָדִים שְׁטוּפֵי זִמָּה הֵן, וַחֲשׁוּדִים עִם הָאֲנָשִׁים כָּל שֶׁכֵּן עִם הַנָּשִׁים. הָר"י:

ט **עַד כַּזַּיִת**. מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא, וְאָכַלְתָּ זוֹ אֲכִילָה, וְשָׂבָעְתָּ זוֹ שְׁתִיָּה, וַאֲכִילָה בְּכַזַּיִת. וְרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ אֲכִילָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׂבִיעָה וְאֵיזֶה זוֹ כַּבֵּיצָה. וְאַף עַל גַּב דִּקְרָא בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּעַלְמָא בְּלֹא זִמּוּן, כָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת דְּאֵין הָכִי נַמִּי דְּהוּא הַדִּין בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלֹא זִמּוּן, וּרְבוֹתָא אַשְׁמְעִינַן דַּאֲפִלּוּ עַל כַּזַּיִת מְזַמְּנִין:

משנה ג

י **לֵאלֹהֵינוּ**. הַתּוֹסָפוֹת וְהָר"י כָּתְבוּ דְּלֹא גָּרְסִינַן בְּלָמֵ"ד, דִּבְשִׁיר וְהוֹדָאָה כְּתִיב שִׁירוּ לַה' הוֹדוּ לַה', אֲבָל בִּבְרָכָה לֹא מָצִינוּ בְּלָמֵ"ד כְּדִכְתִיב בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים בָּרְכוּ עַמִּים אֱלֹהֵינוּ:

יא **בְּמַקְהֲלוֹת**. וְרַבִּי עֲקִיבָא סְבִירָא לֵיהּ בְּעֲבָרִים שֶׁבִּמְעֵי אִמָּן שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם מִשְׁתָּעֵי קְרָא, וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הַהוּא מִמְּקוֹר נַפְקָא. גְּמָרָא:

יב **בְּבֵית הַכְּנֶסֶת**. וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת דִּבְהָא מוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. וְטַעֲמָא דְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֵלּוּ נְכָנְסִים וְאֵלּוּ יוֹצְאִין וְלָאו אַדַּעְתֵּיהּ דִּשְׁלִיחַ צִבּוּר. אֲבָל בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן הֵן קְבוּעִין וּמְעֹרָבִין וְאֵין יוֹצְאִין עַד לְאַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֵין לִטְעוֹת בְּמִנְיָנָא:

משנה ד

יג **שִׁשָּׁה נֶחֱלָקִין**. דְּהָא דְתָנֵי בִּשְׁלֹשָׁה וְהוּא אוֹמֵר בָּרְכוּ, לְאוּ מִשּׁוּם דַּעֲדִיפָא מִנְּבָרֵךְ, אֶלָּא רַשַּׁאי גַּם כֵּן לוֹמַר בָּרְכוּ. גְּמָרָא:

פרק ח

משנה א

א וּמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא דַּחֲדָא וְעוֹד קָאָמַר:

ב וְהָכָא נַמִּי אִיכָּא חֲדָא דַּאֲמָרָן וְעוֹד דְּתָדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָּדִיר תָּדִיר קוֹדֵם:

משנה ב

ג **נוֹטְלִין לַיָּדַיִם**. כְּלוֹמַר לוֹקְחִין מַיִם לַיָּדַיִם, וְנִסַּח הַבְּרָכָה תּוֹכִיחַ נְטִילַת יָדַיִם, כְּמוֹ נְטִילַת לוּלָב שֶׁעִנְיָנוֹ לְקִיחָה:

ד אָזִיל לְשִׁיטָתֵיהּ דְּסוֹף זָבִים. אֲבָל לְהָרַמְבַּ"ם דְּהָתָם אֵין מַשְׁקִין מְטַמְּאִין כֵּלִים אֶלָּא שֶׁנִּטְמְאוּ בְּאַב הַטֻּמְאָה. וְכַתַּב הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה בְּשֵׁם הָרִי"ק דְּבֵית הִלֵּל לְטַעֲמַיְהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי קָאָמְרֵי דַּאֲפִלּוּ יְהֵיהּ הַדִּין כֵּן אִיכָּא טַעֲמָא לְהַקְדִּים מְזִיגַת הַכּוֹס:

ה **וְאַחַר כָּךְ מוֹזְגִין**. וּמִשּׁוּם דַּהֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל וּבִרְכַּת כּוֹס קוֹדֶם לִנְטִילַת יָדַיִם הִלְכָךְ שׁוֹנֶה לְעֵיל תְּחִלָּה בִּרְכַּת הַיּוֹם וְהַיַּיִן וְאַחַר כָּךְ נְטִילַת יָדַיִם. תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

ו דְּנִצּוֹצוֹת לֹא שְׁכִיחֵי. גְּמָרָא:

ז דְּבִשְׁתִיָּה אֵין אָדָם מְדַקְדֵּק לְנַגֵּב יָדָיו כָּל כָּךְ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁיִּטֹּל יָדָיו וְיֹאכַל מִיָּד דְּמְדַקְדֵּק לְנַגְּבָם יָפֶה כִּדְאָמְרִינַן (סוֹטָה ד:) הָאוֹכֵל בְּלֹא נְגוּב יָדַיִם כו'. תּוֹסָפוֹת:

משנה ג

ח דְּמֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, דְּאֵין רֹאשׁוֹן מְטַמֵּא לַמַּפָּה שֶׁהוּא כְּלִי וְלֹא לָאָדָם עַצְמוֹ כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא וּבְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י, דִּבְיָדָיו שֶׁיּוּכְלוּ לְהִטַּמֹּאוֹת הוּא נִזָּהֵר מִלִּיגַּע בַּכֶּסֶת:

ט מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא גְּזֵרָה מִשּׁוּם אוֹכְלֵי תְרוּמָה. וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי אוֹכְלֵי תְרוּמָה זְרִיזִין הֵן:

י וְטַעֲמָא דְּתָקְנוּ נְטִילַת יָדַיִם בְּחֻלִּין כִּדְתָנַן בְּפֶרֶק ב' דְּטָהֳרוֹת מִשְׁנָה ג', כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְגִילִין אוֹכְלֵי תְרוּמָה לִטֹּל יְדֵיהֶם. גְּמָרָא חֻלִּין דַּף ק"ו:

משנה ד

יא כְּלוֹמַר לַאֲפוּקֵי בְּכוּלְּהוּ פִּרְקָן דְּלֵית הִלְכְתָא כְּוָתַיְהוּ:

יב נִרְאֶה לִי דְּהָכִי קָאָמַר דִּלְהָכִי הֲלָכָה כְּמוֹתָם בָּזֶה, מִשּׁוּם דְּמִסְתַּבֵּר שֶׁמַּתְּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעֵם הָאָרֶץ כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַלְמִיד חָכָם. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ה

יג **נֵר וּמָזוֹן כוּ'**. הַנֵּר שֶׁמְּבִיאִין וְנֶהֱנָה מִמֶּנּוּ מִיָּד יֵשׁ לוֹ לְהַקְדִּים וְאַחַר כָּךְ הַמָּזוֹן שֶׁכְּבָר אָכַל. וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי דְּיֵשׁ לוֹ לְהַסְמִיךְ בְּשָׂמִים לְנֵר שֶׁהוּא גַּם כֵּן מֵעְנְיַן שַׁבָּת שֶׁמַּרְאֶה הַצַּעַר שֶׁהָיָה לוֹ בְּנֶפֶשׁ יִתֵּרָה שֶׁהָלְכָה לָהּ וּלְכָךְ מֵרִיחַ לְיַשֵּׁב נִשְׁמָתוֹ. הָר"י:

יד וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת וְנִימָא שֶׁבָּרָא דִּלֹּא פְּלִיגִי דִּלְשֶׁעָבַר מַשְׁמַע. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלָשׁוֹן דִּקְרָא עָדִיף דְּכָתִיב בּוֹרֵא חֹשֶׁךְ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם:

משנה ו

טו וְהָר"י כָּתַב שֶׁהִדְלִיקוֹ [הַנָּכְרִי] אוֹ שֶׁהִטָּה אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת:

טז דְּלִסְרְחוֹנוֹ שֶׁל מֵת עֲבִידֵי וְלֹא לְהָרִיחַ:

יז וּבַיְרוּשַׁלְמִי, רַב אָמַר יֵאוֹתוּ, אַף בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם. וּשְׁמוּאֵל אָמַר יֵעוֹתוּ, לְדַעַת לָעוּת אֶת יָעֵף דָּבָר. וּפֵרוּשׁ לָעוּת מִלְּשׁוֹן עֵת. וְיִהְיֶה עִנְיָנוֹ כָּאן שֶׁהִגִּיעַ הָעֵת שֶׁל הָאוֹר לְהָאִיר:

משנה ז

יח וְלֹא תֵּימָא דְּשָׁכַח דִּתְנַן לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּבֵית שַׁמַּאי:

משנה ח

יט **לְאַחַר הַמָּזוֹן**. כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה קָאָמַר, כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י בַּגְּמָרָא. וְתַנָּא הִקְדִּים תְּחִלָּה דִּינֵי קִדּוּשׁ מִשּׁוּם דְּיַיִן לְקִדּוּשׁ קוֹדֵם לְצָרְכֵי סְעֻדָּה אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת כִּדְמַסִּיק בְּטוּר אוֹרַח חַיִּים סִימָן רע"א, וּמִדְּהִתְחִיל בְּדִינֵי שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב שׁוֹנֶה כְּמוֹ כֵן דִּינֵי מָזוֹן וְהַבְדָּלָה, וְאַחַר כָּךְ דִּינֵי הַבְדָּלָה עַצְמָהּ. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כ **עַל הַיַּיִן**. אִם יִרְצֶה:

כא בַּגְּמָרָא רָמֵינַן עָלַהּ מִדְּאִצְטְרִיךְ בֵּית שַׁמַּאי מָזוֹן וְהַבְדָּלָה לְצָרְפִינְהוּ שְׁמַע מִנָּהּ דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן טָעוּנָה כּוֹס, וּמִשֵּׁנֵי תִּרֵי תַּנָּאֵי אֲלִיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי:

פרק ט

משנה א

א **מֵאַרְצֵנוּ**. כְּשֶׁנֶּעֱקַרָה מִמְּקוֹמָהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

משנה ב

ב זֵיקִים הֵם נִצּוֹצוֹת וְהֵם תַּבְנִיּוֹת הַנִּרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם כִּדְמוּת כּוֹכָבִים וְיֵשׁ לָהֶם זְנָבוֹת. הָרַמְבַּ"ם:

ג זוֹהִי שִׁיטַת הָרִי"ף. וְהָרֹא"שׁ כָּתַב דְּכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע כָּל שְׁכֶנָיו מְשַׁתְּפִים עִמּוֹ כוּ' וְלֹא בָעֵי שֶׁיְּהֵא שֻׁתָּף עִמּוֹ בְּטוֹבָתוֹ רַק שֶׁיְּהֶיֶה בִּבְשׁוֹרָה טוֹבָה גַּם לַאֲחֵרִים בְּשֶׁלָּהֶם, וְגִרְסִינַן דְּאִית לְהוּ לְאַחֲרִינֵי בַּהֲדֵיהּ:

ד **בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת**. שֶׁהֵן טוֹבוֹת לוֹ וְלַאֲחֵרִים. גְּמָרָא:

משנה ג

ה וְהַטַּעַם שֶׁהַדְּבָרִים הַמְצוּיִם יְבָרֵךְ עַל מַה שֶּׁנִּמְצָא מֵהֶם תְּחִלָּה וְאַל יְהֵא חוֹשֵׁשׁ לְמַה שֶּׁיִּקָּרֶה בְּסוֹפָם. לְפִי שֶׁהָעֲתִידוֹת הָהֵם אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה אוֹ לֹא יִהְיֶה. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ד

ו **לְכָרַךְ**. הֵיא עִיר גְּדוֹלָה וּבְצוּרָה כְּדִמְתַרְגְּמִינַן וְהָעָרִים בְּצוּרוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּרִיכָן רַבְרְבָן. וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י לְכָרַךְ, וְשָׁם מְצוּיִים מוֹשְׁלִים רָעִים וּמְחַפְּשִׂים עֲלִילוֹת:

ז **מִתְפַּלֵּל**. אֵינוֹ רוֹצֶה לוֹמַר תְּפִלָּה בְּכַוָּנָה וְלִפְאַת מִזְרָח וְלֹא גַּם כֵּן בָּרְכָה אֲבָל הִיא בַּקָּשָׁה. הָרַמְבַּ"ם:

ח **אַחַת בִּכְנִיסָתוֹ**. שֶׁיִּכָּנֵס לְשָׁלוֹם, וְאַחַת בִּיצִיאָתוֹ שֶׁיֵּצֵא לְשָׁלוֹם, רַשִׁ"י. וְהָרַמְבַּ"ם מְפָרֵשׁ בִּיצִיאָתוֹ שֶׁיּוֹדֶה לָאֵל שֶׁהוֹצִיאוֹ מִמֶּנּוּ לְשָׁלוֹם. וְהַתּוֹסָפוֹת חָדָשִׁים בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מוֹרֵנוּ הָרַב יַעֲקֹב כֹּהֵן מִפָּרִשׁ דְּבָרָיו, דְּהוּכְרַח לְהָרַמְבַּ"ם לְפָרֵשׁ דִּלֹא כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י, מִשּׁוּם דְּהַקְדִּים בֶּן עַזַּאי הוֹדָאָה לְשֶׁעָבַר קֹדֶם צְעָקָה לֶעָתִיד וַהֲוָה לֵיהּ לְהַפֵּךְ דְּבָרָיו, אֲבָל לְפֵרוּשׁוֹ אָתֵי שַׁפִּיר דְּמַזְכִּיר כְּסֵדֶר מַה דְּמוֹסִיף עַל תַּנָּא קַמָּא. דְּלִתַנָּא קַמָּא אֵינוֹ נוֹתֵן הוֹדָאָה עַל הַכְּנִיסָה, וְאָמַר בֶּן עַזַּאי וּמוֹסִיף וְנוֹתֵן הוֹדָאָה לְשֶׁעָבַר לְאַחַר הַכְּנִיסָה, וּלְתַנָּא קַמָּא אֵינוֹ צוֹעֵק לֶעָתִיד קֹדֶם שֶׁיָּצָא מֵהַכְּרַךְ וּמוֹסִיף בֶּן עַזַּאי וְצוֹעֵק לֶעָתִיד:

משנה ה

ט לְפִי שֶׁיֵּשׁ דְּבָרִים רַבִּים נִרְאִים בִּתְחִלָּתָם טוֹבָה וְיִהְיֶה אַחֲרִיתָם רָעָה, וְעַל כֵּן אֵין רָאוּי לְמַשְׂכִּיל לְהִשְׁתּוֹמֵם כְּשֶׁתִּבֹּא עָלָיו צָרָה גְּדוֹלָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין יוֹדֵעַ סוֹפָהּ. הָרַמְבַּ"ם. וְהָר"י כָּתַב שֶׁיַּחֲשֹׁב כִּי הַכֹּל כַּפְּרַת עֲוֹנוֹתָיו:

י **וּבְיֵצֶר רָע**. לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם אֶפְלוּ בִּשְׁעַת הָעֲבֵרָה וְהַכַּעַס, וְהָאַף שֶׁכָּל זֶה הוּא יֵצֶר רַע:

יא **לֹא יָקֵל**. הוֹאִיל וְהִזְכִּיר אַהֲבַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַד הֵיכָן תַּגִּיעַ, בָּא לְהַזְכִּיר כְּמוֹ כֵן עַד הֵיכָן תַּגִּיעַ יִרְאָתוֹ, שֶׁזֶּה לֹא יָקֵל וְכוּ' הוּא לְיִרְאָ אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ הַשׁוֹכֵן בַּבַּיִת הַזֶּה כִּדְאָמְרִינַן בִּיבָמוֹת דַּף ו' לֹא מִן הַמִּקְדָּשׁ אַתָּה יָרֵא אֶלָּא מִמִּי שֶׁהִזְהִיר עַל הַמִּקְדָּשׁ. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יב רַשִׁ"י, וּמְסַיֵּם שֶׁהָיָה אוֹמֵר טְרַקְסִין. שֶׁפֵּרוּשׁוֹ לְשׁוֹן טְרוּקֵי גַּלֵּי, כְּלוֹמַר שֶׁסּוֹגֵר הַלּוּחוֹת שֶׁנִּפְתְּנוּ בְּסִינַי, וְאוֹתָהּ אוֹמֵה חוֹמָה הָיְתָה בְּבֵית רִאשׁוֹן וּבָהּ פֶּתַח אוֹ שַׁעַר. אֲבָל בְּבֵית שֵׁנִי לֹא הָיְתָה חוֹמָה רַק שְׁתֵּי פָּרוֹכוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ כְּדִתְנַן בְּפֶרֶק ה' דְּיוֹמָא וְהִלְכָךְ אַסְבְּרֵי לַהּ אַבַּיִת רִאשׁוֹן:

יג גְּמָרָא. וּפֵרֵשׁ הָרַמְבַּ"ם שֶׁנַּעֲשָׂה לִשְׁמִירַת הָרַגְלַיִם:

טו וְהָרַמְבַּ"ם כָּתַב שֶׁהֵבִיא רְאָיָה עַל כָּל הָעוֹבְרִים עַל הַתַּקָּנוֹת הָהֵם כִּי יָבֹא זְמַן לְהִפָּרַע מֵהֶם וְלַעֲנֹשׁ אוֹתָם כִּי הֵם הֵפֵרוּ תּוֹרָה (אֲבָל כִּפְשׁוּטוֹ הַפֵּרוּשׁ כְּשֶׁיָּבֹא הָעֵת לְהִפָּרַע מֵהֶם יְזַדְּמֵן לָהֶם סִבּוֹת לְהָפֵר הַתּוֹרָה כְּדֵי שֶׁיְּחוּל עֲלֵיהֶם הָעֹנֶשׁ וְזֶה עִנְיָן עָמֹק, וּכְבָר הֵעִיר הַכָּתוּב כִּי מִשְׁפָּטָיו יְשָׁרִים כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט):